

Handbok i arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck

Rutiner för skolans och
socialtjänstens personal

Trollhättans Stad
Gerd Holmgren
Inger Lundberg

Handboken ger en överskådlig sammanfattning om det patriarkala familjemönstret och hur den kulturella bindningen återspeglas i struktur och organisation. Arbetsmetoder och tillvägagångssätt presenteras i denna andra upplaga där författarna gjort en översyn och bearbetning av materialet. Det har också tillkommit ett nytt avsnitt om hedersrelaterat våld på grund av sexuell läggning.

Trollhättan 2006-12-01

Handbok i arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck

Tryck: Trollhättans Grafiska AB
2:a upplagan, 2006

Innehållsförteckning

Inledning	1	Allmänna riktlinjer myndig ung kvinna	24
Hedersrelaterat våld	2	Socialtjänstens arbete mot hedersrelaterat våld	25
Kvinnans heder är knuten till hennes sexuella dygd	4	Att tänka på vid en anmälningssituation	26
Flickan skuldbeläggs	4	Anmälan/ansökan	26
Skillnaden mellan kulturer	5	Förhandsbedömning	26
Hedersproblematiken förstärks i vårt land av fyra omständigheter	5	Probleminventering - hedersrelaterat förtryck eller tonårsproblem?	28
Hedersproblematik bland familjer och släkter	6	Skyddsbehovet – släktpyramid	30
Endast modiga flickor vågar söka hjälp	6	Att tänka på under förhandsbedömningen	31
Rätt till ett värdigt liv	8	Att tänka på vid en utredning	33
Namn och adresser till Göteborgsregionens Expertgrupp för arbetet med utsatta flickor i patriarkala familjer	12	Skyddat boende	37
Skolans arbete mot hedersrelaterat våld	14	Allmän information om skyddat boende för dem som utsätts för hedersrelaterad brottslighet och förtryck	37
Skolans ansvar	14	Skyddade personuppgifter	41
Skolans uppgift	14	Skydd av personuppgifter	41
Förebyggande arbete	16	Hedersrelaterat våld på grund av sexuell läggning	46
En praktisk mall	17		
Handläggningsrutiner	18		

Inledning

Många flickor och unga kvinnor i strängt patriarkala familjer lever i en vardag av ofrihet, tvång, hot och/eller våld. Samtidigt står de helt ensamma utan stöd, då den närmaste familjen eller släkten aktivt eller passivt understödjer ofriheten, hoten och våldet.

Skolan blir för dessa flickor en frizon och därmed en viktig mötesplats. Personal som arbetar inom skolan möter dessa flickor dagligen och har därför stor möjlighet att erbjuda dem stöd och hjälp.

Den här handboken gör inte anspråk på att vara komplett, men tar upp hedersproblematiken, dess utbreddhet och bakgrund. Vi tar även upp vart man skall vända sig inom skolan och socialtjänsten, hur vi kan upptäcka flickorna och hjälpa dem vid misstanke om, eller när faktiskt tvång, hot eller våld i hederns namn förekommer.

Metodikmaterialet är hämtat från Lars Johansson, Länsstyrelsen Västra Götaland, Länsstyrelsen Östra Götaland, Skolverket samt våra egna kunskaper och erfarenheter.

Vår förhoppning är att handboken skall tjäna sitt syfte att skolans och socialtjänstens personal kan använda den direkt i sitt eget arbete. Den skall också bidra till att vi upptäcker och hjälper både flickor och pojkar att söka hjälp, när sådan behövs.

Gerd Holmgren

Enhetschef

*Kriscentrum för kvinnor, män och barn / Resurscentrum för kvinnofrid Väst
Arbetsmarknads- och socialförvaltningen*

Inger Lundberg

Skolkurator

*Magnus Åbergsgymnasiet
Utbildningsförvaltningen*

Hedersrelaterat våld

Frigörelse är det ord vi oftast använder när vi beskriver tonårstiden. Frigörelse från barndomens trygghet och den omsorg som föräldrarna har givit. Att bli en självständig individ väcker känslor av övergivenhet och tomhet och måste på något sätt bearbetas. Känslorna pendlar mellan sorg och glädje. Kontakten mellan föräldrar och tonåringen kan utveckla sig till en maktkamp och föräldrarna måste finna sig i att deras påståenden avfärdas.

Förtryck och våld i hederns namn är något annat och får inte förväxlas med den problematik som uppstår i frigörelseprocessen. Nej, hedersrelaterat förtryck, hot, våld och mord i hederns namn är en kulturspecifik företeelse i samhällen med patriarkala familjesystem. Det familjesystem som de utsatta flickorna och deras anhöriga lever i kan liknas vid en pyramid. Pyramiden har flera nivåer där fadern befinner sig i toppen och har den avgörande makten inom familjen. Fadern är också familjens representant i kontakterna utåt. I familjen ingår också släkten, bland annat så tillhör både moderns och faderns föräldrar familjen. Flickorna finns längst ned i det hierarkiska systemet.

”Hedersrelaterat förtryck och hedersrelaterat våld finns i klaner och familjer i ett patriarkalt samhällssystem. Individerna är underordnad gruppen som äger och tar yttersta ansvar för heder och skam. Här är männens och gruppens heder direkt avhängigt av gruppens kvinnliga medlemmars faktiska eller påstådda sexuella beteende och relationer. I det faktiska förtrycket och våldet är utövaren oftast en man i nära relation till offret som oftast är en flicka eller ung kvinna. Andra kvinnor i nära relation till offret kan direkt eller indirekt utgöra ett stöd till förtrycket som öppet stöds av kollektivets gillande. Systemet gör även förövarna till offer.”
(Länsstyrelsen Östra Götaland)

Detta innebär dock inte att hedersvärderingar som leder till förtryck och våld finns bland alla familjer inom dessa länder, eller att alla fäder med denna kulturella/etniska bakgrund brukar våld mot sina döttrar i hederns namn.

Uttrycket förtryck i hederns namn anger att någon är offer för förtryck. I en vidare mening kan dock alla familjemedlemmar som lever under hårt förtryck och kontroll betraktas som offer i någon mening eftersom alla lever under tvånget att följa sina givna roller i familjesystemet och den egna etniska kulturen.

I patriarkala familjer har mannen en betydligt mer framträdande och överordnad roll än kvinnan. Detta återspeglas i barnens uppfostran genom att pojkarna får större frihet än flickorna. För flickorna innebär det att de måste förhålla sig underordnade till sina bröder och samtidigt anpassa sig till de krav som fadern och slakten ställer. Barn och föräldrar har ansvar och skyldigheter, inte bara mot varandra utan också i förhållande till den större släktkretsen. Eftersom familjen är den avgränsade enhet som ansvarar för medlemmarnas sociala och ekonomiska trygghet blir få saker en familjemedlems enskilda angelägenhet. I första hand är man en familjemedlem och i andra hand en enskild individ. Ett giftermål medför till exempel både ekonomiska och andra konsekvenser för den utvidgade familjen. Frågan om äktenskapspartner hanteras som en familjefråga, det vill säga vanligtvis av fadern som ansvarar för familjen.

Kvinnans heder är knuten till hennes sexuella dygd

I patriarkala samhällen är heder och skam centrala värden. Alla familjemedlemmar bidrar genom sitt beteende till familjens heder, men ansvaret är fördelat. Mannens heder är främst kopplad till hans förmåga att försörja och beskydda familjen, medan kvinnans heder är knuten till hennes sexuella dygd. Kvinnan skall vara oskuld när hon gifter sig, vilket innebär att ogifta kvinnor och män måste hållas åtskilda och umgås så lite som möjligt. Kontrollen av kvinnans sexualitet betraktas som nödvändig för att hon skall bli gift och med hänsyn till familjens heder.

Familjens rykte står hela tiden på spel, vilket bidrar till en stram kontroll. Det behövs väldigt lite för att få ett dåligt rykte. Om den unga kvinnan talar med en utomstående man, riskerar ryktet om lättsinnighet att vanhedra hela familjen. Eftersom skammen drabbar hela familjen så värnar familjen aktivt om varandras beteende. Både männen och kvinnorna kan därför aktivt delta i utövandet av våld och förtryck mot den unga kvinnan. Männen deltar därför att hedern är knuten till den unga kvinnans sexuella beteende, och kvinnorna därför att de ytterst är ansvariga för barnens uppfostran och därmed ansvariga om flickan bryter mot normerna. Att undvika skam och vanära över sin familj blir ett överordnat mål.

Flickan skuldbeläggs

I det hedersrelaterade våldet skuldbeläggs flickan totalt. Brytningen mot normerna anses som ett oåterkalleligt felsteg och måste medföra ett straff för henne – fysiskt eller socialt, medan förövaren ges rätt av sin närmaste omgivning i sitt utövande av våldet och förtrycket.

Även om det oftast är flickor och unga kvinnor som utsätts för förtryck i hederns namn så förekommer det även att pojkar är utsatta. Ibland blir också pojkar tvingade att gifta sig med någon de själva inte valt och det kan förekomma att **homosexuella relationer** leder till hedersrelaterat förtryck och våld.

Skillnaden mellan kulturer

Skillnaden mellan kulturer ställs på sin spets när den till Sverige inflyttade – patriarkalt uppbyggda familjen skall förhålla sig till de krav på anpassning som omgivningen ställer. Behovet av att bevara den egna identiteten är vanligtvis stark, men ju längre familjen lever i Sverige desto svårare blir det att upprätthålla en patriarkalisk maktstruktur. Flera omständigheter bidrar till detta. Barnen blir ett hot mot föräldrarnas maktutövning då de genom bland annat sin skolgång blir integrerade i samhället och får större medvetenhet om sina rättigheter som individer – och som flickor. Föräldrarna blir ofta beroende av barnen i sina kontakter utåt i samhället. Härigenom förlorar fadern sin tidigare position och roll att företräda familjen utåt. Ofta förlorar fadern också sin funktion som huvudförsörjare och ansvarig för familjens ekonomi, vilket ytterligare degraderar hans position.

När ungdomarna blir tolkar av språket och omvärlden, rubbas maktbalansen inom familjen, den traditionella familjestrukturen vänds upp och ned och föräldrarna mister i auktoritet. Nu är den sociala ordningen under press, tidigare normer är inte längre självklara och det blir ofta nödvändigt med restriktioner som inte behövdes i hemlandet. Särskilt de unga ogifta kvinnornas livsstil blir utsatt för en stark social kontroll. Att följa upp skvaller och rykten är en del av denna kontroll.

Hedersproblematiken förstärks i vårt land av fyra omständigheter

1. En långtgående boendesegregation.
2. De vuxna kommer inte in i samhället på grund av arbetslöshet och språksvårigheter. För att få trygghet och gemenskap blir den egna organisationen eller föreningen alltför betydelsefull, vilket ytterligare kan förstärka ett hederstänkande.
3. Familjen har krav från släktingar och vänner i hemlandet. Där finns inte någon förståelse för att kvinnors rättigheter i Sverige bygger på en jämställd relation mellan män och kvinnor.
4. Invandrarungdomarna anpassar sig till den svenska kulturen och de normer som gäller i Sverige. Detta förstärker konfrontationen i familjen, vilket i sin tur leder till tvångsinslag och större kontrollbehov.

Hedersproblematik bland familjer och släkter

Hedersrelaterad problematik grundar sig på gamla traditioner, där familjens heder är helt avhängig hur flickor och unga kvinnors sexualitet skall kontrolleras.

Hedersproblematiken kan finnas representerad bland familjer och släkter i invandrargrupper från Mellanöstern, exempelvis kurder, irakier, libaneser, assyrier, syrianer. I norra och östra Afrika, till exempel marockaner, tunisier, egyptier, eritreaner och somalier, men också bland pakistanier, sikher och européer, såsom kosovoalbaner och romer från olika länder.

Hedersmord "Enligt Amnesty International står begreppet hedersmord för mord på en kvinna, utfört av hennes far, bror, make eller annan nära släkting, för att hon haft en påstådd eller verklig sexuell relation innan hon ingått äktenskap eller utanför äktenskapet." Hedersmord förekommer i Irak, Iran, Syrien, de palestinska områdena, Libanon, Jordanien, Turkiet, Indien, Pakistan och Marocko.

OBS! Detta innebär dock inte att hedersvärderingar som leder till förtryck och våld finns bland alla familjer inom dessa länder, eller att alla fäder med denna kulturella/etniska bakgrund brukar våld mot sina döttrar i hederns namn.

Endast modiga flickor vågar söka hjälp

En nationell undersökning visar att det finns flickor och unga kvinnor i hela landet som utsätts för hedersrelaterat våld. Sammantaget redovisas av länsstyrelserna att det finns närmare 2 000 kända fall av hedersrelaterat våld. Av dessa beräknas 10-15 procent vara i behov av skyddat boende. För närvarande skyddas ungefär 50 ungdomar i skyddsboende i Västra Götaland kontinuerligt. Man tror att mörkertalet kan vara mycket stort, bland annat på grund av problemets art.

Om flickor med hedersrelaterad problematik offentliggör sin historia genom ett besök hos till exempel socialtjänsten kan det innebära ytterligare sanktioner och hot. Många unga flickor väljer därför att söka andra vägar för att få hjälp.

En undersökning som Länsstyrelserna i Stockholm, Västra Götaland och Skåne genomfört visade att minst 500 flickor i åldrarna 12-18 år lever under hot och våld i patriarkala familjer.

En liknande undersökning gjord av Kvinnojouren Väst, visade att 30 unga invandrarkvinnor över 18 år har varit tvingade att gömma sig på kvinnojourerna runt om i Västsverige det senaste året.

Kriscentrum för kvinnor i Trollhättan har sedan år 2001, aktivt hjälpt och stöttat 19 unga kvinnor med hedersrelaterad problematik. Av 23 boende i kriscentrums skyddade boende 2005 har åtta haft någon form av hedersrelaterad problematik som skäl för sitt boende.

Enligt Länsstyrelsen i Västra Götaland är mörkertalet oerhört stort. Deprimerade flickor lämnar inte ut sina fäder eller bröder. En del flickor gör en anmälan, andra vågar inte ens anmäla eller fullfölja processen. Det finns ett stort behov av stöd till utsatta flickor och pojkar när de försöker bryta familjemönstret.

Rätt till ett värdigt liv

För familjer som kommit till Sverige och därmed har lämnat sitt ursprungsland, där skam och heder är centrala värden, krävs en förändring i värderingar och levnadsvanor.

Av tradition i dessa familjer, är det mannens ansvar, att genom makt och kontroll bevara familjens heder. Den heder som är så starkt förknippad med flickors sexualitet. Blotta misstanken om att flickan träffar en pojkvän skadar familjens heder, och när familjen får vetskap om flickans leverne kan våld, och hot om, eller ett arrangerat äktenskap följa.

Våld och hot i hederns namn hotar centrala mänskliga värden och står i strid med FN:s konventioner och deklarationer, samt Sveriges gällande lagar.

Sverige har förbundit sig att tillämpa FN:s konventioner och deklarationer om barn och kvinnors rättigheter, oavsett kulturell bakgrund.

FN:s deklaration om mänskliga rättigheter

- gäller lika för alla och innebär att myndiga individer själva får bestämma över sina liv och sin framtid. I detta ingår att själv få bestämma över sin sexualitet och sitt val av partner.

Artikel 1

Alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter. De är utrustade med förnuft och samvete och bör handla gentemot varandra i en anda av broderskap.

Artikel 2

Envar är berättigad till alla de fri- och rättigheter, som uttalas i denna förklaring, utan åtskillnad av något slag, såsom ras, hudfärg, kön, språk, religion, politisk eller annan uppfattning, nationellt eller socialt ursprung, egendom, börd eller ställning i övrigt.

Artikel 3

Envar har rätt till liv, frihet och personlig säkerhet.

Artikel 5

Ingen må utsättas för tortyr eller grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning.

Artikel 16

Fullvuxna män och kvinnor har rätt att utan någon inskränkning på grund av sin ras, nationalitet eller religion ingå äktenskap och bilda familj. De äga lika rättigheter vid giftemål, under äktenskap och vid äktenskapets upplösning.

FN:s barnkonvention

- alla barn under 18 år har rätt att växa upp under goda och trygga förhållanden.

Artikel 1

I denna konvention avses med barn varje människa under 18 år, om inte barnet blir myndigt tidigare enligt den lag som gäller barnet.

Artikel 2

Konventionsstaterna skall respektera och tillförsäkra varje barn inom deras jurisdiktion de rättigheter som anges i denna konvention utan åtskillnad av något slag, oavsett barnets eller dess föräldrars eller vårdnadshavares ras, hudfärg, kön, språk, religion, politiska eller annan åskådning, nationella, etniska eller sociala ursprung, egendom, handikapp, börd eller ställning i övrigt.

Artikel 3

Vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, skall barnets bästa komma i främsta rummet.

Artikel 12

Konventionsstaterna skall tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet, varvid barnets åsikter skall tillmätas betydelse i förhållande till ålder och mognad.

Barnäktenskapslagen

- ingen person under 18 år får gifta sig. Det har ingen betydelse vilket medborgarskap han/hon äger eller om äktenskapet ingått utomlands. ***Tvångsäktenskap är olagligt under alla omständigheter.***

Socialtjänstlagen

1 kap 1§ - Samhällets socialtjänst skall på demokratins och solidaritetens grund främja människornas:

- ekonomiska och sociala trygghet
- jämlikhet i levnadsvillkor
- aktiva deltagande i samhällslivet

Socialtjänsten skall under hänsynstagande till människans ansvar för sin och andras sociala situation inriktas på att frigöra och utveckla enskildas och gruppens egna resurser.

1 kap 1§ - när åtgärder rör barn skall det särskilt beaktas vad hänsyn till barnets bästa kräver. Med barn avses varje människa under 18 år.

I **14 kap 1§** står det att var och en som får kännedom om något som kan innebära att Socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd bör anmäla detta till nämnden.

Myndigheter vars verksamhet berör barn och ungdom samt andra myndigheter inom hälso- och sjukvården, annan rättspsykiatrisk undersökningsverksamhet, socialnämnden och kriminalvården är **skyldiga att genast anmäla** till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd. Detta gäller även dem som är anställda hos sådana myndigheter.

Brottsoffer

5 kap 11§ - Socialnämnden bör verka för att den som utsatts för brott och dennes anhöriga får stöd och hjälp. Socialnämnden bör härvid särskilt beakta att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp i hemmet kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra sin situation.

Särskilt betonar socialtjänstlagen behovet av stöd till den som utsatts för kvinnofridsbrott. Varje år utsätts tiotusentals kvinnor för misshandel och sexualbrott. Att bekämpa dessa brott är enligt regeringen ett prioriterat område. Ett viktigt inslag i kampen är att brottsbalken har tillförts ett nytt brott, nämligen kvinnofrids-kränkning. Bestämmelsen är i huvudsak avsedd att användas när det gäller mäns våld eller kränkningar av nära anhöriga kvinnor. Dessutom har brottsbeskrivningen av våldtäkt vidgats.

En viktig uppgift för socialtjänsten är att ge kvinnan stöd och hjälp för att förändra sin situation. Med uttrycket "är eller har varit utsatts för våld eller andra övergrepp i hemmet" avses kvinnor som lever eller har levt tillsammans med en man som utsatt henne för misshandel och andra övergrepp, till exempel av det slag som omfattas av bestämmelserna i brottsbalken som kvinnofridsbrott.

Det är nödvändigt att socialtjänsten är lyhörd för vad kvinnor som befinner sig i ett utsatt läge kan vara i behov av. Många gånger vet inte kvinnan själv vilka möjligheter hon har att få stöd och hjälp. Socialtjänsten måste därför aktivt erbjuda hjälp av olika slag, till exempel en tillfällig bostad, rådgivning, kontaktperson, hjälp att kontakta andra myndigheter och dylikt.

När det förekommer våld inom familjen är barnen i ett särskilt utsatt läge. Sådana fall måste vara föremål för en noggrann uppmärksamhet från socialtjänstens sida.

Från och med den 15 november 2006 tillkom ett tillägg i lagtexten som lyder: *Nämnden bör också beakta att barn som bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående vuxna är offer för brott och kan vara i behov av hjälp eller stöd.*

Namn och adresser till Göteborgsregionens Expertgrupp för arbetet med utsatta flickor i patriarkala familjer

Expertgruppens huvudsakliga uppgift är att bistå och ge råd till personal från i första hand skolan och socialtjänsten.

Gruppen kan vara behjälplig i följande:

- vägleda när man skall avgöra i vilken grad en flicka är hotad,
- vägleda när man skall avgöra vilken typ av stöd eller skydd som flickan/pojken behöver,
- bedöma hur ett eventuellt samarbete eller kontakt med flickans/pojkens familj kan läggas upp,
- vägleda om metoder för att stödja utsatta flickor i processen fram till beslut om att stanna i eller lämna sin familj. Flickan/pojken måste, när hon/han fattar sitt beslut, noga tänka efter och i möjligaste mån överblicka konsekvenserna av sitt ställningstagande,
- samla och sprida riktad information samt bidra till kunskapshöjning och kompetenshöjning inom området hedersrelaterat våld.

Expertgrupp

Katrin Hakopian

KFUK-KFUM i Göteborg

Garvarigatan 2,
416 64 Göteborg
tfn: 031-80 39 63, 0733-46 16 15
katrin.kfuk-kfum@telia.com

Muna Dahl

Sesamhuset

SDF Gunnared
Box 34, 424 21 Angered
tfn: 031-365 12 90, 0707-80 49 83
muna.dahl@gunnared.goteborg.se

Charlotte Persson

Projektassistent Länsstyrelsen

tfn: 031-60 50 90, 0739-85 52 71
charlotte.persson@o.lst.se

Kawa Karem	Kurdiska Ungdomsföreningen Gbg Ettehögsvägen 11, 437 33 Lindome tfn: 0707-12 45 34 kawa.k@spray.se
Marita Lager	SDN Lärjedalen, Göteborgs Stad Bergsgårdsgärdet 89B, 424 02 Angered tfn: 031-365 23 02, 0707-800 269 marita.lager@larjedalen.goteborg.se
Mirek Lurie	Integration & Rehabilitering AB Stora Badhusgatan 18-20 411 21 Göteborg tfn: 031-13 13 51 ir.gbg@irehab.se
Git Metze	Partille kvinnojour Box 2076, 433 02 Partille tfn: 031-44 51 88, 0739-16 90 91 git.metze@telia.com
Kader Hamakarim	Mölnads kommun/AFF Ågatan 4, 431 82 Mölndal tfn: 031-315 10 68 kader.hamakarim@molndal.se
Eva-Lisa Olsson	Utväg Göteborg tfn: 0736-65 80 11 eva-lisa.olsson@linnestaden.goteborg.se
Anna Källmarker	Hvitfeldtska gymnasiet, Göteborg Rektorsgatan 2, 411 33 Göteborg tfn: 031-367 06 56 anna.kallmarker@educ.goteborg.se
Mikael Thörn	Socialtjänsten Lärjedalen, Göteborg tfn: 031-365 23 07 mikael.thorn@larjedalen.goteborg.se
Länsstyrelsen kommer under 2005/2006 att ansvara för att hålla samman expertgruppen. Länsstyrelsens ansvarige kontaktperson är: Lars Johansson	Länsstyrelsen Västra Götaland Enheten för integration och jämställdhet, 403 40 Göteborg tfn: 031-60 51 29, 0707-40 51 29 lasse.johansson@o.lst.se

Skolans arbete mot hedersrelaterat våld

En hantering på skolan som bygger på normala rutiner i elevvårds-ärenden kan i vissa fall allvarligt skada den enskilda flickan eller den unga kvinnan, om hon är utsatt för hedersrelaterat hot och/eller våld. Därför framstår fortbildning av lokala resurspersoner på skolan som en väsentlig uppgift. I den mån som skolan förfogar över elevhälsopersonal bör den gruppens fortbildningsbehov i första hand uppmärksammas eftersom det vanligtvis är någon ur den personalgruppen som kopplas in i dessa fall.

Skolans ansvar

Skollagen 1 kap 2§

Verksamheten i skolan skall utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar.

Var och en som verkar inom skolan skall främja aktning för varje människas egenvärde.

Främja jämställdhet mellan könen.

Skolans uppgift

Alla på skolan skall veta vem som gör vad.

Rektor är ansvarig för att skolan har en beredskap för att hantera de praktiska och principiella frågeställningar som aktualiserats av hedersproblematiken.

Det är nödvändigt att all personal inom skolan har en grundkunskap om hederskulturens patriarkala bakgrund, mekanismer och dess kollektiva och kompromisslösa krav på flickors kyskhet. Lärare och elevhälsopersonal behöver också en särskild kunskap om i vilka etniska grupper som hedersförtryck oftast förekommer i. Flickorna, de unga kvinnorna från patriarkala invandrargrupper, där heder och skam är centrala värden, behöver oftast uppmärksammas över tid.

Många flickor/unga kvinnor kan känna en rädsla och misstro inför att söka hjälp. Flickorna finns i hemmet, de får ofta ta ansvar för hushållsarbetet och de kan vara bevakade dygnet runt.

Skolan blir en frizon för flickorna. Här får de en möjlighet att etablera regelbundna kontakter och tillitsfulla relationer till både kamrater, lärare och elevhälsopersonal.

Flickorna vet att elevhälsopersonalen har tystnadsplikt, detta skapar en trygghet i att vända sig dit med sina frågor och funderingar. Flickan, den unga kvinnan får då också information om skolans anmälningsskyldighet till socialtjänsten och hur detta kan göras utifrån flickans, den unga kvinnans bästa.

Skolans värld kan också upplevas som mindre hotfull än till exempel socialtjänsten som har en myndighetsutövning. Även flickornas föräldrar kan därför ha lättare för att vända sig till elevhälsan i förtroendefulla samtal. Lärare och/eller skolkurator som leder samtalet måste genom ett kraftfullt agerande påvisa sin skyldighet och kompetens, samt ha kontroll över processen för att föräldrarna skall känna tillit och implementera svenska lagar, värderingar, attityder, seder och bruk.

Förebyggande arbete

En viktig del är att skolan i sin undervisning avser att förebygga och motverka diskriminering och förtryck av mänskliga rättigheter genom att:

- Ge klara signaler om att skolan bekämpar alla former av förtryck.
- Arbeta för att göra elevhälsan känd och avdramatiserad så att de elever som vill ta upp dessa svåra problem kan känna att de har förtroende för elevhälsan.
- Ge information och undervisning om demokratiska och mänskliga rättigheter.
- Stärka flickornas självförtroende och medvetenhet om sina rättigheter och informera om vad det svenska samhället står för beträffande jämställdhet.
- Ge flickorna konkret information om rätten att bestämma över sina liv och samhällets stöd i olika former.
- Påverka pojkarnas attityder om mänskliga rättigheter, jämställdhet och kvinnors rättigheter.
- Samverka i det förebyggande arbetet med andra verksamheter, organisationer och föreningar.
- Informera skriftligen och på modersmålet om lagar och FN:s deklarationer och konventioner. Gärna på föräldramöten eller i andra sammanhang när föräldrarna samlas på skolan.
- Alla föräldrar bör återkommande informeras om skolan och samhällets syn på mänskliga rättigheter och jämställdhet, samt om kvinnors rätt att bestämma över sina liv och kroppar.

En praktisk mall

En förutsättning för att skolan skall kunna hjälpa flickor och unga kvinnor, som utsätts för hedersrelaterat förtryck, är att du som lärare/personal i skolan ser och förstår de återkommande mönster, budskap och roller som flickan, den unga kvinnan uttrycker.

Om du misstänker att flickan, den unga kvinnan lever i förtryck, hot eller våld utforskar du närmare hennes beteendemönster.

Viktiga observationspunkter:

- Får hon delta i all undervisning, inklusive idrott och sex och samlevnad?
- Får hon vara med på skolresor och klassfester?
- Måste hon ljuga om pojkvän, vilka hon umgås med, fritidsvanor och dylikt?
- Hur ser hennes studiemotivation och koncentration ut över tid?
- Är hon nedstämd, ledsen eller orolig?
- Har hon ofta huvudvärk eller magont?
- Har hon sömnsvärigheter?
- Är hon utsatt för någon form av bevakning, till exempel från sin bror?
- Verkar hon oförklarligt orolig eller rädd för något/någon?
- Talar hon om problem hemma eller sin ofrihet i termer av "vår kultur kräver"?
- Talar hon om att förlova sig eller gifta sig trots att hon är ung och inte är klar med skolan? Är partnern någon som hon rimligen inte kan känna särskilt väl?

Om flickan, den unga kvinnan uppvisar några av dessa tecken måste du som lärare/personal tala med flickan, den unga kvinnan, om hennes livssituation.

Handläggningsrutiner

Om flickan bedöms vara utsatt för hedersrelaterat förtryck och/eller våld i hederns namn måste skolan agera.

Omyndig flicka

utsatt för olaga tvång, hot eller våld

Har du fått kännedom om att en omyndig flicka är utsatt för olaga tvång, hot eller våld **måste du** som berörd lärare/personal berätta för flickan att hon kan få hjälp och uppmuntra henne till att ta kontakt med skolkurator. Erbjud dig att följa med till kurator. Ta flickans information på stort allvar. Dokumentera de iakttagelser och samtal du har haft med flickan och tala om för henne att du informerar kurator.

Berörd lärare/personal måste därefter **informera skolkurator** som då skall samtala med flickan och erbjuda henne hjälp enligt den handlingsplan som finns på respektive skola.

Skolkurator söker upp flickan om hon inte kommer på eget initiativ.

- Lyssnar och gör en första bedömning av problemet och hur akut situationen är.
- Bedömer skaderisken med att involvera föräldrarna.
- Kontakter socialtjänsten för en preliminär bedömning av situationen.
- Anmäler skriftligt till socialtjänsten.

Pojkar som bryter mot familjemönstret eller har en homosexuell relation kan också bli utsatta för förtryck och våld i hederns namn.

Handläggningsrutinerna följs även här!

Dokumentera det som framkommit under arbetets gång, eftersom information kan bli viktig för den instans som övertar stödansvaret eller vid en eventuell rättegång.

Omyndig flicka

inte utsatt för brott – barn i riskzon

Lärare/personal

Lärare och personal som *misstänker* att flickan kan vara utsatt för olaga hot, tvång eller våld talar med flickan enskilt. Lyssna efter om det rör sig om "vanlig" tonårsproblematik eller om det finns inslag av hedersrelaterad problematik.

1. Klargör för flickan varför du vill tala med henne.
2. Ställ frågor:
 - Hur begränsas hennes livsrum?
 - Vilka regler och krav gäller för henne?
 - Vilka bestraffningar sker vid regelbrott?
 - Är hon utsatt för bevakning?
 - Får hon umgås med pojkar på raster och fritiden?

Lyssna på flickans egna krav och hennes syn på sina rättigheter. Överensstämmer flickans krav med de regler och krav som familjen riktar mot henne? Är kraven och reglerna utöver vad som är "vanliga krav" på en tonåring?

Om du är osäker i din bedömning rådgör med skolkurator.

1. Anser du att samtalet handlar om "vanlig" tonårsproblematik som flickan kan hantera, ger du som lärare ditt stöd och extra uppmärksamhet till flickan.
2. Misstänker du att det kan handla om hedersrelaterad problematik men inget uttalat hot eller våld förekommer, uppmuntrar du flickan till att ta kontakt med skolkurator. Du informerar skolkurator om att du har hänvisat flickan till att ta en kontakt.

Skolkurator söker upp flickan om hon inte kommer på eget initiativ

Klargör att skolkurator har sekretess gentemot andra myndigheter men anmälningsplikt om det framkommer att socialtjänsten behöver ingripa och ge skydd.

Skolkurator utreder flickans livssituation.

- Vilka alternativ ser hon i sin framtid?
- Finns det en rädsla för att bli bortgift?
- Kan hon förlika sig med vissa krav och regler men våga ta strid för sina rättigheter på andra områden?
- Belys olika aspekter och eventuella konsekvenser av att helt ta avstånd från familjen.
- Vad innebär det att försöka fly från familjen innan hon fyllt 18 år, utan att lagbrott skett och utan att hon försökt förändra sin livssituation?
- Hur tänker hon sig framtiden om hon inte avslutar sina studier?
- Skulle familjens heder skadas vid vissa normbrott?
- Hur skulle familjen reagera?
- Har hon en pojkvän som hon vill fly till och vad skulle det i så fall innebära? Är flickan säker på att hon kan lita på honom?
- Gör en bedömning i samarbete med socialtjänsten hur flickan och eventuellt familjen kan få stöd och hjälp på bästa sätt.

Dessa handläggningsrutiner gäller även pojkar om du misstänker att de befinner sig i riskzon för hedersrelaterad problematik.

Dokumentera det som framkommit under samtalens gång. Materialet är ett viktigt arbetsredskap i det fortsatta arbetet med flickan och eventuellt hennes familj, eller om annan övertar stödansvaret.

Myndig ung kvinna

utsatt för olaga tvång, hot eller våld

Har du fått kännedom om att den unga kvinnan är utsatt för olaga tvång, hot eller våld måste berörd lärare/personal tala med kvinnan enskilt. Lyssna noga på den unga kvinnans berättelse och dokumentera de iakttagelser du har gjort och vad den unga kvinnan har berättat.

Berätta om att hon kan få hjälp och uppmuntra henne till att ta kontakt med skolkurator. Be flickan om lov om att få informera skolkurator.

Om den unga kvinnan accepterar att skolkurator informeras, men inte tar kontakt på eget initiativ, söker kurator upp kvinnan.

Skolkurator skall vara behjälplig med:

- Stöd i att anmäla till polisen.
- Informera henne om hur socialtjänsten kan hjälpa henne.
- Hjälpa henne att få kontakt med socialtjänsten och/eller kriscentrum för kvinnor.
- Följa upp att kvinnan får det skydd hon önskar och har rätt till.

Om inte skolkurator får informeras:

- Hjälp den unga kvinnan att få kontakt med polis, socialtjänst eller kriscentrum för kvinnor.

När en eventuell flykt eller brytning skett, låt andra ta över stödansvaret helt.

Myndig ung kvinna

misstanke om att olaga tvång, hot eller våld kan förekomma

Misstänker du att den unga kvinnan kan vara utsatt för olaga tvång, hot eller våld talar berörd lärare/personal med kvinnan enskilt. Lyssna noga på den unga kvinnans berättelse och dokumentera de iakttagelser du har gjort och vad den unga kvinnan har berättat.

Berätta om att hon kan få hjälp och uppmuntra henne till att ta kontakt med skolkurator, socialtjänst eller kriscentrum för kvinnor för att få hjälp och stöd.

Erbjud dig att informera skolkurator och hör noga efter om kvinnan vill detta.

Myndig ung kvinna som söker skolkurator skall få hjälp med följande:

- Att få en egen inre klarhet över sin syn på krav och rättigheter.
- Hur ser hon på sin framtid?
- Hjälpa henne i att förstå innebörden i och konsekvenser av olika livsval.
- Att diskutera vad det skulle innebära att underordna sig och godta föräldrarnas krav och regler fram till avslutade studier.
- Godta familjens krav, men söka andra områden där hon kan argumentera för sina rättigheter.
- Att helt ta avstånd från föräldrarnas krav och regler.
- Att fly från familjen utan att ha försökt förändra familjemönstret och avslutat studierna.

Gör en närhetsanalys

För att kunna värdera möjligheter och risker samt för att få insikt i sin egen grad av lidande behöver kvinnan hjälp med att se sig själv i en social helhet.

- Vilka personer hotar henne?
- Vilka personer förtrycker hennes rättigheter?
- Är det släkt i Sverige eller i andra länder?
- Hur ser maktfördelningen ut i familjen? Vem bestämmer över vem? När, var och hur?
- Vem ansvarar för vad?
- Vilka närstående är positiva till hennes krav på förändring?
- Hur ser kamratkretsen ut? Kan hon lita på dem?
- Har hon pojkvän? Är han ett stöd oavsett vad hon väljer?
- Vilka vuxna i eller utanför familjen kan bli ett framtida stöd?
- Vilka planer har hon för skola, arbete, bostad?

Allmänna riktlinjer myndig ung kvinna

Stöd den unga kvinnans val och hjälp henne med att medvetandegöra sin egen kraft och förmåga.

Var inte alltför "förstående", snäll och harmlös. Överdriven hänsyn gynnar inte kvinnans utveckling.

Glöm inte att:

En empatisk människa har förmåga att, samtidigt som hon känner sig in i hur andra har det, behålla sitt eget perspektiv och sin egen identitet.

- Samtala om mänskliga rättigheter och jämställdhet mellan kvinnor och män.
- Belys fördelarna med att inte bryta med familjen innan studierna är avslutade med ett så bra resultat som möjligt.
- Kan föräldrarnas inställning förändras? Vilka ger i så fall stöd i detta?
- Gör henne medveten om vad som kan hända i familjen om hon bryter sig ur systemet innan hon har avslutat sina studier.
 - Hur drabbas mamma, syskon och vilka försök kommer att göras för att hon skall komma tillbaka?
- Samtala om risker och svårigheter som kan finnas under lång tid.
 - Ensamhet, skydd, personer som försöker övertala henne att flytta tillbaka, framtida försörjning, utbildning etc.

Ge den unga kvinnan stöd för det val hon gör. Det är hennes ställningstagande och som myndig ung kvinna har hon rätt att själv välja det liv hon vill leva.

- Vid vilken tidpunkt är det lämplig för att bryta?
- Om den unga kvinnan finner sin situation outhärdlig kontaktas socialtjänsten för råd och stöd i de möjligheter till hjälp som finns att få.

Socialtjänstens arbete mot hedersrelaterat våld

Socialtjänsten bör verka för att effektivt stödja flickor och unga kvinnor som är utsatta för tvång, hot och våld i hederns namn. Detta förutsätter att alla, oavsett vilken enhet eller grupp man än arbetar på, har kännedom om hedersproblematiken.

För att kunna hjälpa flickorna måste man lära sig att se flickorna och deras situation. Därför behövs mer kunskap. Detta är en förutsättning för att man skall kunna ställa rätt frågor, slussa vidare till rätt person/forum och kunna skilja hedersförtryck från tonårsproblematik.

Hedersproblematiken är ny i förhållande till svenska lagar och existerande rutiner. En hantering på socialtjänsten som bygger på normala rutiner kan i vissa fall skada den enskilda flickan eller den unga kvinnan ytterligare om hon är allvarligt utsatt för hedersrelaterat våld. Hur och när kontakten med flickans föräldrar sker är en känslig fråga när det gäller hedersrelaterad problematik. Om flickor med hedersproblematik offentliggör sin historia genom ett besök hos socialtjänsten kan detta i sig självt innebära ytterligare sanktioner och hot från föräldrar och nära anhöriga. Många unga flickor väljer därför att söka andra vägar för att få hjälp.

Ett utvecklat samarbete med skolan underlättar socialtjänstens eget arbete med den här frågan och är många gånger en förutsättning för att man skall kunna göra ett bra jobb.

Förhållningssätt. Här presenterar vi ett specifikt förhållningssätt som hjälpmedel för att i det enskilda ärendet hantera hedersrelaterat våld – utifrån flickans behov. Denna vetskap är ett nödvändigt stöd och komplement till redan existerande rutiner.

Att tänka på vid en anmälningssituation

Ta först reda på om anonym konsultation kan ske utan att utredning öppnas. Om uppgiftslämnaren är osäker och otrygg kan en första anonym konsultation underlätta en bedömning av anmälningssituationen.

Anmälan/ansökan

Vid anmälan finns en skyldighet att inleda utredning om det kan antas att behov föreligger enligt Socialtjänstlagen 11 kap 1§ och 2§. Innan beslut tas om att inleda utredning finns utrymme att genomföra en förhandsbedömning. Förhandsbedömningen måste emellertid vara tidsmässigt avgränsad och får inte jämföras med en utredning. Kontakter får under denna tid inte tas med andra än anmälaren och den flicka anmälan gäller.

Förhandsbedömning

I ärenden rörande omyndiga flickor som kan misstänkas vara eller bli utsatta för hedersrelaterat våld är det viktigt att en tidig och ordentlig värdering sker av flickans behov av skydd – innan vårdnadshavaren kontaktas. Om beslut tas att inleda en utredning måste vårdnadshavarna informeras. När det gäller hedersrelaterad problematik så är flickan utsatt för våld och hot från den egna gruppen och familjen. Socialtjänstens kontakt med vårdnadshavare kan därför i sig självt utgöra ett hot mot flickan. Att hon tagit kontakt med myndigheter kan anses påverka släktens heder negativt. Det är av denna anledning viktigt att använda tiden för förhandsbedömning som ett verktyg att noggrant kunna värdera det akuta skyddsbehovet och vidta åtgärder, till exempel omedelbart omhändertagande, om detta är nödvändigt.

Saker man bör tänka på under en förhandsbedömning:

- Kan mötet ske på neutral plats – gärna i skolan? Det är viktigt att mötet inte sker på socialkontoret då det kan verka misstänksamt och flickans kontakt med socialtjänsten inte får bli allmänt känd. Om mötet sker i skolan är det nödvändigt att det arrangeras på ett sådant sätt att det inte väcker uppmärksamhet. Om utomstående får kännedom om besöket kan det leda till negativ uppmärksamhet och konsekvenser för flickan.
- Ta hänsyn till vilken tid som passar flickan. Hon kan ha stora krav på sig att vara hemma till en viss tid.
- Kan anmälaren följa med som ett stöd?
- Har socialtjänsten tidigare kännedom om flickan eller familjen?

Förhandsbedömningen skall bygga på ett aktivt handlande under en klart avgränsad period. Det är inte acceptabelt att passivt avvakta händelseutvecklingen utan man bör aktivt inhämta de uppgifter som behövs. Lita på flickan och ta reda på vad som begränsar henne – vad som är hennes problem. Förhandsbedömningen skall utmynna i ett beslut om att inleda utredning alternativt inte inleda utredning enligt Socialtjänstlagen 11 kap 1§ och 2§. Beslut om att inleda eller inte inleda utredning fattas av berörd enhetschef. Om det finns ett skyddsbehov kan det under utredningstiden finnas ett behov av att omhänderta den omyndiga flickan under utredningstiden med stöd av LVU § 6.

Två viktiga delar i förhandsbedömningen är probleminventeringen och bedömning av skyddsbehov.

Probleminventering – hedersrelaterat förtryck eller tonårsproblem?

En viktig del i förhandsbedömningen är att undersöka nödvändigheten av skydd. Därför är det också av stor vikt att undersöka om flickan har ett "vanligt" tonårsproblem eller om hon är utsatt för hedersrelaterat förtryck. Om det handlar om hedersrelaterat förtryck påverkar detta skyddsbilden och hur man som socialsekreterare bör agera i ärendet.

Tänk här på att ge flickan möjlighet att själv berätta om sin situation, om vad eller vilka hon upplever som ett hot och om vilka lösningar hon själv kan hitta. Lyssna och fråga! Hjälp henne att reflektera kring hur hennes liv ser ut idag och vad det är som begränsar henne. Vad får hon inte göra som hon skulle vilja kunna göra?

Nedan finner du en praktisk frågemall att utgå från för att bättre kunna se om flickans utsatthet handlar om hedersrelaterat förtryck:

- Vilka begränsningar är hon utsatt för?
- Är hon utsatt för våld och misshandel? Finns det i så fall synliga skador på flickan?
- Är hon utsatt för kränkningar och hot?
- Är hon utsatt för någon form av bevakning, till exempel från en bror på skolan?
- Talar hon om att förlova sig eller gifta sig trots att hon är ung och inte är klar med skolan? Är partnern någon som hon rimligen inte kan känna särskilt väl?
- Vad skall hon göra på sommarlovet? Finns det planer på att åka till hemlandet? Kanske blir en "semesterresa" till hemlandet istället en överenskommelse om förlovning och arrangerat giftermål.
- Är hon kraftigt begränsad när det gäller kläder, rörelsefrihet och fritid?
- Har hon stort ansvar för hemmet?
- Får hon delta i all undervisning, inklusive idrott och sex och samlevnad?

- Får hon vara med på skolresor och lägerskolor?
 - Måste hon ljuga om pojkvän, vilka hon umgås med, fritidsvanor och dylikt?
 - Uppvisar hon psykosomatiska symtom (till exempel huvudvärk eller magont)?
 - Talar hon om problem hemma eller sin ofrihet i termer av "vår kultur kräver"?
 - Vad är det som kommer att hända om hon bryter mot dessa krav? Anser föräldrarna att familjens heder skulle skadas om hon går sin egen väg?
-

Skyddsbehovet – släktpyramid

För att bättre kunna värdera risker och möjligheter i olika alternativ är det till hjälp att göra en analys och bedömning av flickans kontaktnät. Analysen är också en viktig hjälp för flickan att själv på ett realistiskt sätt bedöma konsekvenserna av olika alternativ. Följande frågor kan vara en hjälp i bedömningen av flickans kontaktnät:

- Vem slår och hotar?
- Vem är det som styr och bestämmer om sanktioner i slakten? Är det farfar – eller har ansvaret fallit på flickans far eller bror? Finns denna person i Sverige?
- Vilka är de hotande personerna som förtrycker hennes rättigheter? Är någon av dessa tidigare straffad?
- Vilken nära släkt har hon i eller utanför Sverige?
- Har någon syster eller annan kvinnlig nära släkting, till exempel en kusin, tidigare gifts bort mot sin vilja eller misshandlats eller mördats på grund av hedersbrott?
- Finns det kanske någon ung kvinna i slakten som tidigare lyckats med att gå sin egen väg? Har hennes val i så fall accepterats av slakten? Var befinner hon sig geografiskt – i Sverige eller i utlandet?
- Vilka närstående är neutrala eller positiva till flickans krav på förändring och kan vara ett stöd i hennes frigörelse? Eller saknar hon helt stöd från familjen?
- Finns det några sociala kontakter och vuxna stödpersoner utanför familjen, till exempel inom skolan?
- Vilka kamrater kan hon lita på ställer upp?
- Har hon en pojkvän? Är han ett stöd eller en belastning i frigörelsen?
- Vilka andra vuxna i eller utanför den egna etniska gruppen litar hon på som kan bli ett framtida stöd?

Att tänka på under förhandsbedömningen

Bedöm efter probleminventeringen och en riskbedömning flickans behov av skydd. Ta hänsyn till flickans egna tankar om lösningar och eventuella konsekvenser av dessa. Informera tydligt om hur socialtjänsten kan hjälpa!

- Hur påverkar det enskilda beslutet flickan? Ta reda på flickans önskan, situation och behov.
- Kan det finnas en konflikt mellan flickans skyddsbehov och vårdnadshavarens bestämmanderätt?
- Om det finns risk för hot – undersök möjligheten att sekretesskydda delar av anmälan.
- Beakta att hedersproblematik är ny i förhållande till Socialtjänstlagen och LVU (Se Socialstyrelsens meddelandeblad nr 6:2002).
- Utnyttja möjligheten att göra en noggrann undersökning och var aktiv under förhandsbedömningen. Detta underlättar även arbetet med riskbedömning i ett senare skede.
- Använd tolk vid behov. Det är här mycket viktigt att tolken är neutral i förhållande till flickan och att tolken inte kommer att utgöra ett hot genom ryktesspridning eller kontakter med hennes släkt. Avväg möjlighet att tolka via telefon, detta gör mötet mer opersonligt och flickan kanske upplever ett mindre hot. Lyssna på flickans önskemål.
- Klargör tydligt olika möjligheter till hjälp och stöd från skola, socialtjänst och polis när det gäller till exempel skydd och boende.
- Gör flickan medveten om olika alternativ och deras olika konsekvenser. En brytning med familjen kan utgöra ett livslångt hot och kan innebära en stor ensamhet. Särskilt för en myndig flicka – som själv bestämmer över sina val – är detta viktigt att medvetandegöra.

- Tala inte till flickan i termer av att "har du blivit utsatt för hedersrelaterat förtryck?". I det hedersrelaterade förtrycket och i hederskulturen är det den utsatta flickan som skuldbeläggs. Hon anses vara skyldig, eftersom hennes handlande tvingat släkten att vidta hot och sanktioner mot henne på grund av att hon brutit mot hederskoderna. Förövarna däremot anses ha rätt i sitt utövande av förtrycket. Att tala till flickan i termer av att hon utsatts för hedersrelaterat förtryck kan göra att hon känner sig skyldig – "detta är mitt fel" – och att hon blir osäker i sin anmälan och rätt till hjälp. Få istället flickan att själv berätta om sin situation.
- Var noggrann!
- Ge flickan hopp.
- Bedöm behov av akut hjälp.

Under hela denna tid bör flickan ha telefonnummer till ansvariga handläggare, polis och socialjour om situationen skulle bli akut.

I tolkningsfrågor av lagen kan man söka råd från Länsstyrelsens socialkonsulent.

Att tänka på vid en utredning

Vid en utredning finns det precis som under förhandsbedömningen en del saker som är viktiga att tänka på om det är frågan om hedersrelaterad problematik, bland annat när det gäller riskbedömningen.

Riskbedömning

De uppgifter som framkom under förhandsbedömningen och som rör skyddsbehovet är mycket värdefulla i den fortsatta riskbedömningen. När en utredning öppnats finns möjlighet att genom ytterligare bearbetning bekräfta eller förkasta dessa uppgifter i kontakten med andra än anmälaren och flickan.

Undersök förekomsten av:

- Tidigare våld mot barnen.
- Våld mellan föräldrar.
- Patriarkal familjestruktur.
- Bortgifta syskon i familjen/slakten.
- Personer i flickans släkt och omgivning som tidigare är dömda för våldsbrott.
- Redan inarbetade relationer till någon vuxen, till exempel på skolan, som är insatt i hennes situation och som kan vara ett stöd för flickan under processen.

Omyndig flicka

Fatta beslut om att inleda utredning och om eventuella akuta åtgärder, frivilliga insatser eller tvångsingripande skall vidtas, såsom till exempel omedelbart omhändertagande enligt LVU.

Vid omedelbart omhändertagande

- Inled utredning enligt 11 kap 1§ och 2§ SoL.
- Ordförandebeslut om:
 - Omedelbart omhändertagande.
 - Hemlighållande av vistelseadress LVU § 14.
 - Umgängesbegränsning.
 - Inga telefonsamtal.
 - Inga brev.
- Läkareundersökning och rättsläkarintyg.
- Polisanmälan.
- Underrätta vårdnadshavare.

Bedöm utifrån flickans ålder och mognad behovet av:

- Avstånd till hemmet.
- Lämplig geografisk placering. Det kan vara olämpligt att hon placeras i en geografisk del där den egna invandrargruppen bor, då ryktet snabbt kan spridas och utgöra ett hot mot henne.
- Boendeform, såsom särskilt boende för denna grupp flickor.
- Personskydd.
- Läkarvård.
- Psykologhjälp.
- Krisbearbetning.
- Professionella stödjare i vardagen.

Att tänka på vid kontakterna med föräldrarna om flickan är under 18 år

- Hur och när skall föräldrarna kontaktas för att det inte skall skada flickan?
- Bedöm var samtalet lämpligast kan äga rum.
- Överväg om polis bör finnas med.
- Ta det försiktigt! Tänk på konsekvenserna av hur informationen sker. Om polis är med bör det skötas med försiktighet. Tänk på att inte förvärra situationen genom att hota familjens heder.
- Ha en plan för fortsatta samtal med föräldrarna och erbjuda den.

Myndig ung kvinna

Fatta beslut om utredning skall inledas eller inte och om eventuella akuta åtgärder, frivilliga insatser eller tvångsingripande, skall vidtas.

Socialtjänstens insatser för ungdom över 18 år

- Organisera och ordna skyddat boende.
För att möta individuella behov måste ett väl fungerande system av skyddade boenden av olika slag finnas: Familjehem, hem för vård och boende, utslussningslägenheter och skyddade utbildningsplatser. Behoven varierar beroende på till exempel ålder, utbildningsnivå, stödbehov och hotbild. De tre storstadslänsstyrelserna har tillsammans inventerat tillgång och efterfrågan på skyddat boende för målgruppen.
- Identitetsskyddande åtgärder.
- Polishjälp vid behov.
- Ekonomiskt bistånd.
- Planering för en meningsfull fortsättning.

Att tänka på vid kontakter med föräldrarna om den unga kvinnan är över 18 år

- Flickan själv bestämmer om och hur information till föräldrarna skall ske.
- Om hjälp behövs – ge information då föräldrarna kommer till socialförvaltningens kontor.
- Om den unga kvinnan inte vill ge någon information till föräldrarna – hänvisa föräldrarna till polisen om de har frågor kring dotterns eventuella försvinnande.

Skyddat boende

Allmän information om skyddat boende för dem som utsätts för hedersrelaterad brottslighet och förtryck

Regeringen har gett i uppdrag åt Länsstyrelserna i de tre storstads länen: *Stockholm, Västra Götaland (Göteborg) och Skåne (Malmö)* att organisera skyddade boenden för ungdomar i åldern 24 år och yngre som utsätts för hedersrelaterat våld. Dessa boenden skall vara öppna för både *flickor/unga kvinnor, pojkar/unga män* som utsätts för sådan hedersrelaterad brottslighet eller förtryck. Boendena skall också vara öppna för de ungdomar som på grund av sin sexuella läggning (bi- eller homo) utsätts för samma typ av våld av närstående. De boenden som de tre länen organiserar med särskilda statliga bidrag skall vara öppna för behövande ungdomar *från hela landet*. Målet är att det under 2007 skall finnas mellan 150-200 sådana olika skyddsplatser.

Inom den pågående Länsstyrelsesatsningen på skyddat boende för ungdomar som utsätts för hedersrelaterat våld organiseras olika former av skyddsboenden. Dessa olika former är:

- **Familjehem (fosterhem)** – särskilt utvalda och utbildade för att ta emot just gruppen som utsätts för många närståendes våld och förföljelser. Särskilt lämplig skyddsform för dem under 18 år.
- **Skyddslägenheter** – 2-3-rumslägenheter på olika orter med särskild skyddsutrustning och där 1-2 stödpersoner finns inkopplade för hjälp till de som skyddas. Mer lämplig skyddsform för dem mellan 20 och 24 år.
- **Särskilda "Hem för vård och boende" (HVB-hem)** – Kollektiv med max 5 ungdomar och med dygnet-runt-stöd av utbildad personal. Skyddsform lämplig för dem i 17-20 års åldern och som har stort stödbehov.
- **"Tjejhuss"** eller motsvarande annat kollektiv med olika former av stöd och vård och i olika grad stöd/hjälp under hela dygnet. För dem mellan 18 och 24 år.

- **Särskilda "Kollektiva mellanboenden"** – Lägenheter för flera boende som ligger i närheten av annat ordinarie HVB-hem med annan verksamhet. De skyddade ungdomarna erhåller dygnet-runt-stöd av utbildad personal om de så behöver. Lämpligt för max 3-4 ungdomar per boende.
- **Särskilda samverkande Folkhögskolor** – Skolor på bra platser i landet där de placerade erhåller stöd, socialt nätverk, utbildning och i viss mån även skydd. Öppet för dem mellan 18 och 24 år.

Utöver de ovan nämnda skyddade boendena finns också de skyddade boenden som organiseras av olika kvinnojouurer runt omkring i landet. Dessa boenden är dock inte primärt för dem som drabbas av hedersrelaterat våld. Kontakt med dessa kan erhållas via hemsidan för *Riksorganisationen för Kvinnojouurer och Tjejjouurer i Sverige (ROKS)* <http://www.roks.se/index.html>

Storstadslänens samordnande verksamheter för skyddade boenden

Länsstyrelserna har i de olika storstads länen uppdragit till olika kommunala och regionala organ att samordna de skyddade boendena.

Dessa är följande:

Gryning Vård AB:s "Sluss" för skyddade boenden
(Förmedlar platser för behövande från hela landet. Har skyddslägenheter med stödinsatser, familjehem, kollektiv boende och förmedlar skyddade utbildningsplatser. Över 50 ungdomar kan samtidigt få skydd inom ramen för verksamhetens olika former av skyddsboenden.)

Catarina Berndtsson	tfn: 0702-01 98 61 catarina.berndtsson@gryning.se
Nejat Darvish	tfn: 0706-45 11 45 nejat.darvish@gryning.se
Lisbeth Rohman	tfn: 0702-23 97 13 lisbeth.roman@gryning.se

För skyddat boende i Södra Sverige "V&B Syd"

(Förmedlar platser för behövande i hela landet. Tyngdpunkt på familjehem för det skyddade boendet.)

Maria Hagberg tfn: 046-71 99 48, 0708-71 57 90
maria.hagberg@vob.se

Bahar Sharsten tfn: 046-71 99 48, 0708-71 57 85
bahar.sharsten@vob.se

Terrafem Malmö

(Förestår ett särskilt kollektivt skyddsboende för tjejer.)

Moraleh Mizani tfn: 040-23 00 41
moraleh.mizani@terrafem.org

SDF Södra Innerstaden Malmö

(Har ett särskilt skyddat kollektivt boende för flickor.)

Margot Olsson tfn: 040-34 38 27
margot.olsson@malmö.se

Enskilda boenden (HVB-hem etc.)

Exempel på olika *enskilda skyddade boenden* som kan nås via de olika nämnda samordningsorganen, men kan också nås via direkt kontakt. Alla är specialiserade på att ta emot ungdomar som utsätts för hedersrelaterad brottslighet.

"Kruton" (HVB- hem)

Anders Börjes tfn: 08-508 44 556, 0739-21 45 56
anders.borjes@sot.stockholm.se

"Linna mottagningen"

(Öppen mottagning, förmedlar skyddsplatser till boendet inom "Unga kvinnors värn")

Azam Qarai tfn: 08-728 00 55
azam@kvinnonet.org

Systerjouren Somaya

(kollektivboende och kvinnojour för i första hand muslimska kvinnor frn 18 år, med eller utan barn)

Aisha Mussa Gaas tfn: 08-705 95 91
kvinnojouren@somaya.nu

Terrafem Stockholm

(Förestår ett särskilt kollektivt skyddsboende för tjejer.)

Bernadita Nunez tfn: 08-643 05 10
bernadita.nunez@terrafem.org

Andra nu kända skyddsboenden som tar emot ungdomar utsatta för hedersrelaterat våld men som för närvarande inte erhåller ekonomiskt stöd

Mannegården (HVB- hem)

Katarina Petersson tfn: 0707-52 56 14
katarina.petersson@gmail.com

Carpe Vitam

(Kollektivt skyddsboende) tfn: 0735-76 38 14

UKV - Unga Kvinnors Värn

(Kris- och motivationshem, HVB enligt SOL, träningslägenheter)

Maria Lyshøj tfn: 08-652 99 98
ukv@telia.com

Stiftelsen Stora Sköndal

(Stödboende för ungdomar över 18 år)

Margareta Gunnarsson tfn: 08-605 09 25, 0739-01 69 25

Skyddade personuppgifter

Information till stöd i arbetet med ungdomar som är utsatta för förtryck och brott i hederns namn

Följande information är hämtad från Skatteverkets hemsida och ur material från ansvariga för skyddade personuppgifter vid Skattekontor 2 Göteborg.

Skydd av personuppgifter

Du får här en översiktlig information om regler för skydd av personuppgifter och dess konsekvenser i olika sammanhang. Du kan också kontakta den person på ditt skattekontor som arbetar med sekretessfrågor.

Sekretessmarkering

Folkbokföringsuppgifter till exempel personnummer, namn och adress är normalt offentliga. Detta innebär att var och en har rätt att få ta del av dessa uppgifter.

I vissa fall kan du få dina personuppgifter skyddade genom att en markering för särskild sekretessprövning (sekretessmarkering) förs in i folkbokföringsdatabasen (jfr 7 kap 15§ SekrL). Exempel på sådana fall kan vara att du utsatts för våld, hot om våld, förföljelse eller andra trakasserier.

Ansökan

Sekretessmarkering begärs hos det skattekontor där du är folkbokförd.

Boende i Västra Götalands län ansöker om sekretessmarkering hos skattekontor 2 Göteborg.

Kontakta

031-743 54 30, vxl: 0771-778 778

Ansökan skall vara skriftlig. Ansökan skall innehålla dessa fyra uppgifter:

1. personnummer.
2. namn.
3. adress.
4. anledningen till att du vill att personuppgifterna skall sekretessmarkeras.

Dina skäl skall styrkas genom intyg från till exempel

- sociala myndigheter.
- polisen.
- genom kopior av domar.
- beslut om besöksförbud.

Tänk på att ansöka om sekretessmarkering innan eller i samband med att du anmäler flyttning.

Det är viktigt att ny adress och telefonnummer lämnas till skattekontoret. Om du flyttar finns risk att sekretessmarkeringen tas bort om din nya adress saknas. Det kan också medföra att post sänds till den gamla adressen.

Konsekvenser av sekretessmarkering

Om sekretessmarkering har införts är detta en varningssignal. Sekretessmarkering innebär att en noggrann prövning sker innan uppgifter lämnas ut. Vid denna prövning tar man hänsyn till det underlag du lämnade när du begärde sekretessmarkering.

På skattekontoret har bara ett fåtal personer möjlighet att se dina personuppgifter. Det kan därför ta längre tid för dig att få svar på dina frågor och beställningar vid kontakt med skattekontoret. När du vill besöka ditt skattekontor rekommenderar vi därför att du beställer tid. För att få svar på dina frågor vid besöket, måste du kunna legitimera dig. Personbevis och andra handlingar sänds endast till den adress som du har anmält till skattekontoret.

Vid förfrågan hos Skatteverket lämnas dina personuppgifter normalt inte ut. Viktigt att notera är att dina skyddade personuppgifter däremot lämnas ut via den centrala maskinella spridningen av personuppgifter till andra myndigheter om de i sin tur har möjlighet att skydda dem.

Överföring av personuppgifter till andra register

Uppgifter i folkbokföringsdatabasen, som till exempel personnummer, namn och adress, överförs till följande centrala myndigheter och organ:

<i>Kriminalvårdsverket</i>	<i>Valmyndigheten</i>
<i>Lantmäteriverket</i>	<i>Statens räddningsverk</i>
<i>Migrationsverket</i>	<i>Statistiska centralbyrån</i>
<i>Rikspolisstyrelsen</i>	<i>Svenska Kyrkan</i>
<i>Skatteverket</i>	<i>Totalförsvarets pliktverk</i>
<i>Riksförsäkringsverket</i>	
<i>Statens person- och adressregisternämnd, SPAR</i>	
<i>Vägverket, med bil, körkorts- och felparkeringsregister</i>	

Uppgiften om sekretessmarkering når dessa myndigheter inom någon dag efter det att sekretessmarkeringen registrerats.

Uppgifter i folkbokföringsdatabasen överförs veckovis till

- Totalförsvarets pliktverk.
- Kommunernas olika förvaltningar.
- Landstingens sjukvårdsförvaltningar (några landsting har daglig uppdatering).

Uppgiften om sekretessmarkering når dessa myndigheter inom en vecka efter det att sekretessmarkeringen registrerats.

Hantering av skyddade uppgifter hos mottagande myndigheter

Varje myndighet är ansvarig för sina egna personregister. Det innebär att det är myndigheten själv som, utifrån sina egna verksamhetsbehov, bestämmer vad som skall presenteras för sina handläggare. Det finns således ingen övergripande policy för hur myndigheterna skall behandla uppgifter om till exempel sekretessmarkerade personer.

Tag kontakt med respektive myndighet om du har frågor om hur de hanterar sekretessmarkeringar. SPAR (som skickar uppgifter bland annat till banker och försäkringsbolag) når du på telefonnummer, 08-738 50 00.

Eftersom skyddade personuppgifter inte lämnas ut till andra än ovan angivna myndigheter medför det att den enskildes normala kontakter med olika serviceorgan i samhället försvåras.

Du bör själv kontakta andra myndigheter och organisationer för att förklara behovet av sekretesskydd och för att komma överens om hur kontakter ska skötas. Det gäller exempelvis Telia, posten, banker, finansbolag, försäkringsbolag, postorderföretag och föreningar. *Du har möjlighet att få så kallat dolt abonnemang hos Telia, för närmare upplysning ring tfn 020-55 66 44.* Tänk på att varje gång du lämnar en adressuppgift till ett företag, bokklubb, bibliotek med flera minskar skyddet.

Hur kan man nå dig med post?

Skattekontoret kan, i stället för att lämna ut din adressuppgift, åta sig att vidarebefordra post till dig. *I Västra Götalands län sköts detta av Skattekontor 2 Göteborg.*

Den som har post till personer med skyddade personuppgifter kan få brev vidarebefordrade av Skattekontor 2 Göteborg. Gör då på följande sätt:

- Lägg försändelsen i ett kuvert och förslut detta. Skriv mottagarens personnummer och namn utanpå.
- Lägg därefter allt i ett ytterkuvert med följande adress:
"Förmedlingsuppdrag"
Skattekontor 2 Göteborg, Box 2820, 403 20 Göteborg

Kvarskrivning

Om det finns särskilda skäl kan man enligt 16 § folkbokföringslagen vid flyttning även få bli "kvarskriven" på den gamla orten. Som adress i registret anges i sådana fall skattekontorets adress. Den faktiska adressen förvaras manuellt på kontoret.

Fördelen med det är att den nya adressen aldrig registreras i folkbokföringen och därmed inte heller sprids till andra myndigheter. Det medför ändå visst besvär eftersom många typer av samhällsservice är knutna till folkbokföringsorten, exempelvis sjukvård, dagisplats, skolgång, bostadsbidrag, kommunalskatt och rösträtt.

För mer information och för ansökan om kvarskrivning vänd er till Skattekontor 2 Göteborg via samma telefon som vid ansökan om skyddade personuppgifter.

Fingerade personuppgifter

Vid särskilt allvarliga hot kan en person medges att använda en helt ny identitet, utan koppling till den gamla. Beslut om detta meddelas av Stockholms tingsrätt efter ansökan hos Rikspolisstyrelsen.

Har du ytterligare frågor tag kontakt med ditt skattekontor och den person som handlägger skydd av personuppgifter.

Om Skatteverket.se

Sökväg <http://www.skatteverket.se/folkbokforing/ovrigt/>

Om permanent namnbyte

Den som önskar/behöver göra ett bestående namnbyte (förnamn och/eller efternamn) vänder sig till Patent och Registreringsverket. All behövlig information om detta kan hämtas från PRV:s hemsida: <http://www.prv.se>

Hedersrelaterat våld på grund av sexuell läggning

Personer som är homo-, bi- eller transsexuella kallas med ett sammanfattande ord för HBT-personer. Enligt direktiv från regeringen gällande år 2003-2007, skall Länsstyrelserna i Sverige arbeta förebyggande för att hjälpa ungdomar som utsatts för hedersrelaterat våld. En del av uppdraget handlar om att särskilt synliggöra ungdomar som utsätts för hedersrelaterat våld på grund av sin sexuella läggning eller för att de är könsöverskridande, det vill säga transsexuella.

I Sverige avkriminaliserades homosexualitet först 1944, och slutade klassificeras som sjukdom 1979. Sedan dess har lagarna för HBT-personers lika rättigheter avsevärt skärpts och det är idag till exempel möjligt för homosexuella att ingå partnerskap, ansöka om adoption och insemination. För transsexuella är det möjligt att ansöka om könsbyte, vilket utförs på fyra sjukhus i Sverige idag. HBT-personer omfattas sedan år 2003 av diskrimineringslagstiftningen och brott mot HBT-personer som på grund av deras sexuella läggning/könsidentitet, ska anses vara en försvårande omständighet och leda till straffskärpning. En särskild ombudsman som ska bevaka HBT-personers rättigheter inrättades 1 maj 1999, HomO, <http://www.homo.se>

Att "komma ut" som HBT-person, är för många människor svårt, då man bryter mot traditionella normer. Den som dessutom lever i en sluten struktur där HBT anses vara ett brott mot kollektivets (till exempel familjens, släktens, församlingens) heder, riskerar att utsättas för hedersförtryck och kan behöva särskilt stöd och hjälp från samhällets sida.

I *Länsstyrelsen i Västra Götalands läns rapport nr 2005:46* kan du läsa mer om HBT och hedersvåld, samt vart man kan vända sig om man har frågor eller vill lära sig mera om dessa frågor.

Vill du veta mer om HBT så har RFSL, Riksförbundet för sexuellt likaberättigande, en bra hemsida med fakta, forum och länk till rådgivning, <http://www.rfsl.se>

Kurator Marie Hagberg

tfn: 031-775 40 15

marie.hagberg@goteborg.rfsl.se

Homan, en stödgrupp för HBT-personer med invandrarbakgrund,
<http://www.homan.se/>

Jourtelefon onsdagskvällar, tfn: 031-12 10 54

EKHO är en kristen grupp för HBT-personer, tfn: 031-775 40 27
<http://www.ekho.se>

[Http://www.heder.nu](http://www.heder.nu) är en hemsida som RFSL i Skåne står bakom.

Charlotte Persson arbetar deltid på enheten för Integration och jämställdhet på Länsstyrelsen som utbildare och projektassistent i dessa frågor, equal@o.lst.se

<i>Kriscentrum för kvinnor</i>	tfn: 0520-398 70
<i>Kriscentrum för män</i>	tfn: 0520-49 58 58
<i>Polisen</i>	tfn: 0520-895 00, 114 14
<i>Brottsofferjouren</i>	tfn: 0520-805 14, 0702-32 02 54
<i>Ungdomsmottagningen i Trollhättan</i>	tfn: 0520-49 72 40
<i>NÄL Akutmottagning</i>	tfn: 0520-911 70
<i>Bris hjälptelefon</i>	tfn: 0200-230 230
<i>Socialjouren i Trollhättan</i>	tfn: 0520-197 80
<i>Socialtjänsten, Råd- och stödgrupp Mottagningsgruppen</i>	tfn: 0520-49 58 00
<i>Terrafem</i> (telefonjour på flera språk) www.terrafem.org	tfn: 020-52 10 10

Lästips:

www2.amnesty.se

www.bris.se

www.flicka.nu

www.roks.se

www.skolutveckling.se

www.kvinnojour.com

www.integrationsverket.se

www.rb.se

www.brottsoffermyndigheten.se

www.kvinnofrid.se

www.sos.se

Handboken tryckt med stöd av folkhälsorådet

Producerad december 2006

Trollhättans Stad

VÄSTRA
GÖTALANDSREGIONEN